

CABREIRA BAIXA

Podría dicise que tolos pueblos de La Cabreira Baixa asienten enriba de los cimientos d'un castru. O, cuanto menos, tienen ún nes sos cercaníes. Son los testigos de la importancia d'una tierra que, en dómina romana, tuvo delles de les principales explotaciones auríferes, y de les canales d'agua que diben a elles ("los carriles"), de tol territoriu de los ástures cismontanos.

La bien escondida Cabreira Baixa

El símbolu de La Cabreira Baixa en primavera bien pudieren ser les flores moraes del "árbol del amor" de delante de la ilesia de Pombriegu, un exemplar maxestosu que s'upa penriba de la espadaña y que n'otres partes llámase árbol de Xudea (pola so rexón d'orixen) o árbol de Xudes (por dicir la lleenda que de les sos rames se colgara esti apóstol). Ye una amuesa de les perbones condiciones climátiques del llugar, que bien puen llamar a engañu al viaxeru que percuerre esta comarca.

Adientrase en La Cabreira ye nun escaecer que vamos atopar llugares, como Villarín, a 1300 metros d'altor, na Alta, y como Forna, a 1280 metros, na Baixa, xunto a pueblos per debaxo de 500 metros, de Pombriegu abaxo.

La capital natural y económica de La Cabreira Baixa ye la villa de Ponte de Domingu Flórez, na riba d'El Sil, solar de lo que fuera l'asentamientu de Matalla Asturum. Ye anguaño'l mayor núcleu de población de la comarca y el puntu alreduer del que se mueven les principales actividaes económiques, lo que a vese na so cai Real, de grandes edificios blasonaos de piedra.

Tamién la capital del conceyu del so nome, nel que destaca'l llugar de San Pedru de Trones. La imaxen de les escombreres de pizarra alreduer d'esti pequeñu pueblu pue valir pa facer desistir a cualquiera d'adientrase na comarca.

Estos últimos años bien falándose de la posibilidá d'un argayu per enriba del pueblu que lu acabe sepultando. Pero, alreduer de les explotaciones pizarreres y de les escombreres estiéndose una llei de silenciu, per un llau fomentada polos propios empresarios pizarreros y tamién polos propios sindicatos, al ser el sector de la pizarra elque más puestos de trabayu xenera anguaño.

Otrora San Pedru de Trones foi'l puntu de pasu pa Ponte de tolos comerciantes que baxaben d'Encinéu y de La Baña, amás de La Cabreira Alta, siendo conocida en tola comarca polos sos telares de llenzu y "ferrarías".

Sil arriba, camín d'El Bierzu, afáyase Salas de la Ribeira, quiciabes el llugar que más perdió les señes d'identidá cabreireses nes construcciones, por más qu'entá s'alcuentren dellos exemplos, anque d'escasu interés.

Caminando hacia l'interior atopamos en La Veiga de Yeres el desvíu pa Yeres, llugar onde s'alluguen les mines d'oru romanes de Las Medueliellas, mui cerca de Las Médulas, declaraes Patrimoniu de la Humanidá. De Yeres a Las Medueliellas salse pel barriu de Vaumundu y, por más que con buen tiempu sube'l coche, ye un itinerariu qu'andando nun lleva siquiera una hora. Tien interés nesti llugar una galería abandonada d'alreduer de 250 metros, arriendes de la imaxen del conxuntu colos tonos cobrizos de les montañes pelaes.

Siguiendo'l cursu d'El Cabreira alcontramos el desvíu al pequeñu llugar de Robléu de Sobrecastru y, a la mesma vera del ríu, el pueblu de Castruquilame, nel que destaca la ilesia de piedra arroxada que conserva del so pasáu románicu un apntocrátor del sieglu XII, al delláu de la puerta llateral, nel so barriu d'El Foyu. Siguiendo'l camín del barriu arriba alcuéntrase un magníficu palombar dende'l qu'hai una perbona vista del pueblu y el valle.

El rastru abuxaracáu de les canteres de pizarra vamos seguir viéndolu a tolo llargo de La Cabreira, polo que nun quixera remarcar más esti tema. De cualquier forma nun dexa de ser sangrante que, en trespasando Castruquilame y adientrándonos nos conceyos de Benuza y Castriellu de Cabreira, dos verdaderos maravies naturales, el sellu de los pizarreiros tea estampáu en cada revuelta del camín, dexando constancia de la so contribución a la modernidá col exemplu del total estrozu d'un paisax únicu y la so nula contribución al fomentu de la riqueza; namás falta ver l'estáu de les carreteres, de les propies explotaciones y del orixen de los sos trabayadores.

El paraísu natural

La Cabreira Baixa consta de cuatro conceyos. Viniendo d'abaxu: Ponte de Domingu Flórez, Benuza, Castriellu de Cabreira y Encinéu.

Polo que falaba enantes, Benuza y Castriellu de Cabreira tendríen de ser declaraos, colos mesmos derechos que Somiedu o Muniel.los, espacios protexíos. Entá anguaño, con tolo dicho, vense nellos los más grandes sotos de castañales, estendiéndose un monte ensin igual dende Saceda hasta'l mesmu Pombriegu, subiendo camín de Benuza.

Un itinerariu de poco más d'un kilómetru p'adientrase nesti paisaxe ye seguir la muria de "la carril del augua" de la "ferraría" de Pombriegu hasta'l "banzáu", un impresionante trabayu d'inxeniería escaváu en roca a pocos metros del ríu y que vien a seguir el llabor que nes montañas qu'arrodien esti llugar dexaron los romanos coles sos "carriles" camín de Las Médulas.

Anguaño restaurada, La Ferraría ye una perguapa "pousada" sobre una casona del sieglu XVIII a la que s'alcuentra amestáu'l torrexón d'un antigüu conventu benedictinu.

La capital del conceyu de Benuza ye'l pueblu del mesmu nomem engaramáu na xerra, y asitiáu a la llarga formando estremaos barrios na lladera del monte. Les característiques cimeres de l'arquitectura tradicional cabreiresa, que yá se dexaben alvertir en Yeres, Robléu y Castruquilame, alcuéntrense equí en tola so estensión.

Dalgún carru rinchón nel patiu de dalguna casa amuesa que'l so pasáu vanceyáu a la tierra ta mui cerca nel tiempu a pesar del despoblamientu y de les canteres de pizarra mui cerca del pueblu.

Abaxo, nun meandru del ríu Cabreira, asitiase Pombriegu, considerada dende va tiempu la capital "castañeira" de la comarca, siendo'l "magüestu" del primeru payares una de les sos fiestes más identificatives. Les cases encolingfaes de la montaña que zarra Pombriegu na curva del ríu y les cortes y payares yan cósiqye toos abandonaos y lluchen por caltener el so sitiu al pie de los nuevos edificios que tan construyendo y que namás conserven de la fechura tradicional el "llouxáu".

Ríu Cabreira arriba, saliendo de Pombriegu, hai que dicir que la carretera ye poco más que la vieya "carruna" con una capa d'asfaltu, pela que baxen ente selmana los camiones pizarreiros cargaos y, nel fin de selmana, los coches de los vecinos de La Baña, apostando depués en Ponte'l tiempu qu'echaron o dexaron d'echar nel camín.

A poco de Pombriegu, y garrando un desvíu a la derecha, aportamos a Yebra, otru de los pueblos de cases escalonaes escontra'l monte y nel que se aconsejable dexar el coche nel "outeiru" nel que ta la ilesia, y facer la visita a pie peles sos estreches caleyes.

Más arriba del desvíu atopamos Santalavilla, ún de los munchos "llugares" qu'agora alcontramos abandonaos o con malapenes ún o dos vecinos. A poco del pueblu ta'l desvíu pa La Baña y cruzando'l Cabreira vemos, a pocos metros, los restos de "ponte de la ferraría" de Llamas (que tuviera en pie hasta lo cabero del añu 2000 y que llevó una riada a nada de ser restauráu).

Los pueblos qu'atopamos son los de Sigüeya y Llomba, ún apegáu al otru y, dalgo más arriba, Silván. Dende Lloma sal un camín hasta la ermita de Santa Elena, qu'en mayu conviértese nún de los principales puntos d'alcuentru de los cabreireses (y qu'agora, arrodiaa de canteres de pizarra, val pa tomar conciencia del estrozu que vien sufriendo la so tierra).

Hasta Silván llegaron los "colmaos de paya" nos payares, pero agora'l "llouxáu" modernu y la uralita campeen nun pueblu qu'entá conserva amueses del so pasáu esplendor, como "las carrunas" escavaes en roca no cimero'l pueblu, ente corte y payares.

La Virxen del Valle

Y, dexando'l desvíu atrás y siguiendo la oriella del Cabreira, aportamos a Llamas de Cabreira, ún de los más típicos de la comarca por conservar buena parte del so tastu tradicional, de xuru gracies a que fuera aotrora un pueblu ricu, lo que se dexa ver entá nes galeríes de madera y na fechura de les sos construcciones.

Poco más arriba de Llamas y hermanada cola virxen del so pueblu, afayamos la ermita de la patrona de La Cabreira, la Virxen del Valle. Por más qu'esti añu alboreciera un día d'augua, fríu y ñubrina, dende primeres hores de la mañana un cientu de romeros empezaron aportar al llugar y a buscar sitiu onde asitiase pa comer depués de misa nel "carril" que l'atraviesa a escasos diez metros. Ye'l primer domingu

depués de Pascua de Resurrección y dende toa La Cabreira nun dexten d'allegase cabreireses, bercianos y otros romeros.

La ermita ye de planta rectangular, na que s'alvierten sucesives amestadures al cuerpu xeneral del edificiu, a orielles de *la regueira* de Valdeolleras, metanes de "*la lladeira*" del monte, sola nel medio de denyures, un llugar que nun esiste más qu'en función d'axuntar una vez al añu a los cabreirerses na tierra de los sos oríxenes y restablecer los vínculos familiares que los tiempos d'anguañu desanicien.

Arquitectura tradicional

Entramos al conceyu de Castriellu de Cabreira, una de les xoyes del paisaxe y de l'arquitectura cabreiresa, y un llugar nel que la capital del mesmu nome s'asienta sobre un castru (que no alto custodia la ermita de Nuestra Señora del Castru, asentada sobre un antiguu templu) y pel que tres de los principales carriles discurren camín de Las Médulas, lo qu'indica la importancia estratéxica del llugar dende tiempos pretéritos.

El conxuntu del conceyu, como particularmente cada ún de los sos pueblos, formen el meyor exemplu de conservación arquitectónica tradicional de "casas, cortes y payares" del tipu cabreirés. Trátase, na práctica totalidá de los casos, de conservación por abandonu, ya que la población total ronda los doscientos habitantes y los pocos exemplos qu'hai de construcciones de nueva fechura en nada respeten la forma tradicional de construcción. Tala ye la situación d'abandonu que, en xuntu, podría convertise esti conceyu na meyor amuesa d'arquitectura tradicional, non solo de Llión, sinon de tola fastera noroccidental de la península.

La carretera xeneral atraviesa'l barriu d'Abaixu de Castriellu, después de dexar atrás el llugar d'Odollu, tamién atravesáu per ella. Carretera arriba alcontramos los desvíos de Marrubiu y de Noceda de Cabreira, que cuenta col exemplar más impresionante de texu delante de la so ilesia, upándose varios metros per enriba de la espadaña de la so ilesia, asitiada no fondero del pueblu y cerca de la quebrada creada pel "*regueiru*".

El llugar de Saceda surge d'esmenu después de dar un curva, pa convertise na imaxen más identificativa de toa La Cabreira, un paraxe únicu nel que se tien la sensación de qu'el tiempu permanez nél deteníu. Nun dexa de ser cierto que lo tea, malapenes dos habitantes queden agora en pueblu y lo construyó de nueva planta nun abarca siquieru'l cincuenta per cientu del pueblu. Saceda tamién tuvo de ser un llugar estratéxicu otrora, como denota la presencia cercana d'un castru nel que queden restos d'un torrexón y varios carriles, amás ser el primer nucleu de población qu'alcuentra l'antigua carruna qu'abaxaba de Corporales, en La Cabreira Alta.

Per último, a orielles del ríu Cabreira y camín d'Encincéu, alcontramos Nogar, al que s'accede por un ponte romanu reconstruyíu y que cuenta con una estela na so parte más alta. Mirando dende'l ponte a la derecha s'alcuentren los restos de lo que pudiera ser un antiguu asentamientu del pueblu, viéndose entá los cimientos de lo que fuera una ilesia y tando datáu nel llugar un castru.

Tanto'l conceyu de Castriellu de Cabreira como'l de Benuza son un llugar espléndidu pa ver y percorrer la impresionante rede de *carriles* romanos. A escasos metros d'algamar el puertu de Peña Aguda, pa pasar a Corporales, s'alcuentren los indicadores del aniciu de dellos d'estos *carriles*, pudiendo siguiase a pie durante un llargu trechu ensin perdese. En dellos casos, con poco más qu'un altímetru y un planu, pue continuase'l so trayectu hasta Las Medulas. Arriendes, nestos dos conceyos y siguiendo'l cursu del ríu puen alcontrase los restos de les explotaciones auríferes romanes, dende'l regueiru de Valdecorrales hasta Castroquilame, toes integraes dientro de los llímites del Conventus Asturum. Los principales asentamientos astures, y posteriormente romanos, debieron ser los de Ponte de Domingu Flórez y Castriellu de Cabreira, en la Cabreira Baixa, y Corporales, na Alta; amás de constatare restos d'un campamentu de dimensiones considerables nes cercanías de Manzaneda, nes mesmes puertes de La Cabreira Alta. Considérase que fueron los ástures luggoni los principales pobladores de tola comarca, teniendo de vecinos al norte a los ástures orniaci y al oeste, n'actual comarca de Valdeorras, a los ástures cigurri.

L'Alta Cabreira Baixa

Encinéu ye'l cuartu y últimu *conceyu* de La Cabreira Baixa, el segundu de mayor población actual, principalmente nel llugar de La Baña, y nel que la güelga de les esplotaciones pizarreres ta más presente. Un puntu obligatoriu de pasu y parada ye la so capital, del mesmu nome, y na que s'alcuentra'l pequeñu, pero correctamente integráu y mui bien atendíu, Muséu de La Cabreira. Una visita al Muséu y la guía que nél se compra sirven enforma p'adentrarse no que fuera la vida tradicional d'esta comarca hasta hai escasos feches.

Un poco más abaxo, según venimos de Nogar, alcontramos una lladeira con cerca d'una docena de palombares en buen estáu de conservación, na mesma entrada del llugar de Robléu de Llouxada. Quintaniella de Llouxada, a escasos kilómetros, fuera tiempu atrás capital de la Gobernación de La Cabreira y d'ehí la importancia de dellos de los sos edificios qu'entá se conserven, asina como del númberu de los sos habitantes, en xunto col barriu, agora pueblu independiente, d'Ambasauguas.

Arriba d'esti llugar, siguiendo'l cursu del regueiru, aportamos a Santa Eulalia de Cabreira per una carruna va poco asfaltada. Sobre Quitaniella de Llouxada tenemos el pueblu de Castrufenoyu colgáu de la lladeira del monte, nel que se conserva, como en Santa Eulalia, el sitiu de celebración del "conceyu", una práctica que de xemes en cuando entá se celebra. Tien interés etnográfico una piedra que surde del zócalu de roca metanes el pueblu y nel que dende antiguu les muyeres veníen a restregar el vientre pa quedar embarzaes.

Per enriba d'Encinéu afayamos Trabazos, que fuera otrora cabeza de collación y qu'agora cuenta con interesantes muestres d'arquitectura, n'especial los sos corredores de madera.

Tres pasar Encinéu damos con Llouxadiella y sobre él l'interesante pueblu de Forna, que sube pela montaña allargándose, p'asomase n'escalones sobre'l valle. Al fondo'l pueblu afáyase, en completu abandonu, la casona rectoral, al pie de la iglesia va poco restaurada. Trátase d'un conxuntu de grandes dimensiones, con casa, corte y payares, más un terrenu interior de distribución que dota a la mansión d'una impresionante imaxen, al recortase sobre una llomba del terrenu.

Como últimu puntu de referencia tenemos La Baña, llugar de gran importancia económica anguañu y nel que s'alcuentren delles de les principales escomberes pizarreres cubriendo la so rodalada, asina como onde s'alvierten dellos de los principales destrozos urbanísticos, la mayor parte a costa del so patrimoniu arquitectónicu tradicional. La Baña ye nesti momentu un importante ñudu de comunicaciones y d'ella parten, amás de la carretera a Encinéu, la que pel altu la Portiella (siguiendo la vieya carruna) pasa al *conceyu* de Benuza y la que, ascendiendo per La Casa la Cueva, pasa a la comarca de Valdeorras.

Tamién tien importancia La Baña por alcontrase nel so términu'l llagu del mesmu nome, d'orixen glacial, a escasos diez kilómetros del cascu urbanu. Declaráu hai años espaciu protexíu, la pequeña llaguna aparez d'esmenu depués d'una revuelta y dexa contemplar a la so vera un hermosu paisaxe de praderes, roca y escoba, a los pies de Peña Trevinca y del Picón, con altures per enriba de los dos mil metros.

Dende La Baña, pa terminar de dar la vuelta completa a La Cabreira Baixa, pue garrase la carretera que baxa a Pombriegu per Silván, Llomba y Sigüeya. Una tierra bien escondida. De les que presta reencontrar.